

Слижук О. А. Формування у молодших підлітків поняття про жанр байки на уроках української літератури. *Шості Геретівські читання: наукові статті, тези доповідей та інші матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Тернопіль, Україна, 03 червня 2022 року). Науковий, методичний, інформаційний збірник Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, А. Janowski, Ф. І. Полянський, Н. Б. Стрийвус, Г. І. Герасимчук. Тернопіль: ТОКІППО, 2022. С. 298 – 301.

УДК 373.5.016

Слижук Олеся Алімівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української літератури
Запорізького національного
університету, м. Запоріжжя

ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ ПОНЯТТЯ ПРО ЖАНР БАЙКИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У зв'язку з впровадженням Державного стандарту базової середньої освіти (2020) відбулися істотні зміни в літературній освіті учнів. Вони передбачені в модельних навчальних програмах з української літератури. Зокрема, це й добір текстів, і нові підходи до вивчення літературних творів різних жанрів.

У модельній навчальній програмі з української літератури для 5-6 класів «добір художніх творів для текстуального вивчення та позакласного читання зроблено з урахуванням їх художньої вартісності, дидактичного потенціалу, читацьких інтересів, пізнавальних можливостей та естетичних потреб сучасних учнів» [4]. Один із тематичних розділів програми для 6 класу – «Мудрість байки».

Методика вивчення жанру байки в 6 класі ґрунтується на принципі наступності між початковою школою та адаптаційним циклом базової середньої освіти (5-6 класи).

Навчальні моделі аналізу жанру байки у шкільних курсах літератур детально описані в наукових працях В. Гладішева, Н. Грицак, Г. Токмань та ін. Ці вчені розкривають методику роботи з байкою на уроках української та зарубіжної літератур у старших класах середньої загальноосвітньої школи та під час вивчення літературних курсів студентами. Так, Н. Грицак відзначає специфічні риси байки як жанру літератури: «У порівнянні з іншими жанрами саме національно-культурологічне наповнення байки є набагато виразнішим, адже байка, сягаючи своїм корінням фольклорних джерел, в алегоричній формі передає своєрідний національний код (спосіб життя, народну мудрість, морально-етичні цінності). Крім цього, неповторність жанру байки пов'язана з тим, що за специфікою розповіді про подію вона наближена до епічного твору, за віршованою формою і образністю мови – до ліричного твору, за гострим конфліктом – до драматичного твору» [3].

У межах тематичного блоку «Мудрість байки» шестикласники повторюють вже відомі їм теоретико-літературні поняття «алегорія», «мораль байки» та знайомляться з новими для них – «гумор», «сатира». Для текстуального вивчення запропоновані кращі зразки байок українських письменників-класиків.

Аби осягнути з учнями витoki української байкарської творчості, пропонуємо учням знайомство з байкою Григорія Сковороди «Бджола і Шершень» в адаптації Леоніда Ушкалова. Робота зі словами із бджолярської лексики допоможе шестикласникам уявити персонажів байки. Важливим видом роботи з текстом цього літературного жанру є виучування реплік одного із персонажів напам'ять та інсценізація. Зрозуміти мораль цієї байки Григорія Сковороди допоможе постановка проблемних запитань та виконання дослідницьких проєктів. Залучення мистецького контексту – творів українських художників і скульпторів, на яких зображена постать Сковороди-філософа, поглибить уявлення молодших підлітків про нього.

У 3 і 4 класах учні вивчають кілька байок Леоніда Глібова, а в 5 – знайомляться з його загадками. Тому вивчення творів цього письменника може відбуватися за вибором учителя.

Не можна оминати увагою у межах названого тематичного блоку твори Микити Годованця – патріарха української байки. Наразі є надзвичайно актуальним патріотичний пафос його байки «Голуб і Лелека». У цій байці ведеться діалог між головними персонажами. В образі Голуба алегорично втілений тип людей, тісно прив'язаних до своєї домівки, які ніколи її не залишали. Тому їм не відоме щемливе відчуття повернення до своїх гнізд після тривалої мандрівки. Лелека – це образ людей, які понад усе люблять свій рідний край. Вони ніколи не проміняють його навіть на теплі й сонячні краї, де можуть жити в райських умовах. Для них «Любов до рідного — могутнє диво!». Важливою є аналітико-синтетична робота над текстом байок: визначення теми, основної думки, особливості структури та усна характеристика героїв.

Для позакласного читання пропонуємо шестикласникам байки сучасних письменників Петра Гришка, Аркадія Музичука та Миколи Білокопитова на актуальні для сучасних учнів морально-етичні теми.

Отже, формування у шестикласників поняття про жанр байки, за новою модельною навчальною програмою, відбувається із урахуванням традиційних методик, розроблених ученими-методистами, поєднаних із новітніми прийомами аналізу літературних творів цього жанру, спрямованих на розвиток їхніх читацької та ключових компетентностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року. URL : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886 (дата звернення : 15.05. 2022).
2. Гладишев В. В. Теоретико-методичні засади контекстного вивчення художніх творів у шкільному курсі зарубіжної літератури : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02. Миколаїв : Миколаївський державний університет імені В. О. Сухомлинського, 2008. 426 с.
3. Грицак Н. Р. Теорія і методика жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 400 с.

4. Модельна навчальна програма «Українська література 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти /Автори: Яценко Т. О. та ін. [Електронне видання]. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 64 с. URL : https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/21.33_Ukrains_ka_literatura_1.pdf (дата звернення : 15.05. 2022).

5. Токмань Г.Л. Методика навчання української літератури в середній школі : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2013. 312 с.